

Levendel Júlia— Horgas Béla: Pár-sor

A Levendel Júlia—Horgas Béla szerző- és házaspár ismét belefogott valami újba: *Pár-sor* címen magánkiadású sorozatot indítottak, amelyből eddig négy füzet jelent meg. A szerzők a sorozatcím alá, a műfajmegjelölés helyére odaírták: *Műhelynapló*, jelezvén, hogy a műveknek nincs közös műfaja, hiszen vannak köztük versek, regények, hangjátékok, drámai jelenetek, tanulmányok, sőt pszicho-tesztek is. Ami közös a művekben, az maga a műhely: a gondolkodás, az életközösség és a világkép kialakításának színhelye, és közös az a szemléletmód, amelynek révén a megoldásra váró feladatokhoz, megválaszolendő kérdésekhez az írás és a megbeszélés útján közelítenek. A műveket a műfaji különbségek kevésbé távolítják el egymástól, mint amennyire a szemlélet és a belőle fakadó megfogalmazásmód összeköti őket: a hangsúlyosan szépirodalminak szánt alkotásokban (*Alagút*: H. B., *Az Ínség Jósnőhöz látogat*: L. J., *A Piros Vadász*: H. B., *Tulipán*: L. J. és a versekben) legalább olyan fontos bizonyos elméleti kérdések tisztázásának igénye, mint amennyire a teoretikus-filozofikus írások törekszenek szépirodalmi művességgel megszólalni. Ezért érzem, hogy minden műfaji meghatározottság, kötöttség ellenére a művek igazi műfaja az *esszé*; az esszéisztikus jelleg hol rejtve, hol dominánsan, de mindenütt érzékelhető. Így legszívesebben esszéregénynek nevezném az *Alagutat*, *Az Ínséget*, amelyeket igen kevés választ el a kötetek egyértelműen esszéisztikus írásaitól, legyenek azok irodalmi ihletésűek (a Kosztolányi részvét-etikájával foglalkozó elemzés: L. J., Rába György bemutatása: H. B., az *Eörsi-kötetről* tett szubjektív vallomás: L. J.); látszólag irodalmi ihletésűek, amelyeknek inkább csak ürügye, mint igazi tárgya az irodalom (ilyen a négy füzet számomra legszellemesebb írása, *A leleményes*: H. B.); vagy irodalmon kívül eső témájúak (az emberi érintkezés lehetőségeit kereső, kapcsolatteremtésre szólító *Agapé*: L. J.—H. B.). S ugyanebben az esszéisztikus szépprózában szólalnak meg a kötetek vendégei: az emberi cselekvés lehetetlenné válásáról elmélkedő Török Endre (*A tanácstalan ember*), az emberiség mindenek ellenére megmaradó utópiáálmáról valló Hanák Péter (*Ragaszkodás az utópiához*), s a távoli hazáját és személyes

sorsát elénk varázsoló Mario Vargas Llosa. Oka van hát, hogy a szerzőpáros ebben a formában látta jónak írásait közölni: többet, mást mondanak el így, együtt, mintha külön verseskötetet, regényt, tanulmánygyűjteményt adtak volna ki. Jobban kiderül, milyen kérdések foglalkoztatják őket, jobban látszik az igyekezet, hogy ugyanazt a kérdést több formában megközelítsék, hátha így több arcát tudják felvillantani az igazságnak.

Mik hát ezek a kérdések? Elsősorban, mint e nemzedék csaknem minden képviselőjénél, a felnőttég, a felelősségvállalás, a dönteni tudás és akarás kérdése. Élesen fogalmazódik ez meg az első kötet írásaiban: egyenesben vannak-e, beérkezettek-e, felnőttek-e ők, akiknek már négy felnőtt gyerekük van, ha a felnőtté válásra, a megsemmisülés lehetőségére csak az apa halála döbrenti rá a fiút („Mióta meghalt apám, úgy érzem, közelebb kerültem a nem-léthez, mintegy közvetlen szomszédságába, *mintha apám addig eltakarta volna előlem*”, H. B., kiem. Sz. E.); ha a felnőttég még mindig csak hasonlatként jelentkezik („Most”, — írom bölcselkedve, *mint egy felnőtt*”, L. J., kiem. Sz. E.); ha a felnőttég tudatában állandóan ott kísért a gyermekkor (a szinte a Fellini-émlékezések képsoraira rímellő *Piros Vadászban*, H. B.). A felnőttég a cselekvés képességével, az akarat megvalósításával mérhető — általában —, de hogyan mérhető egy olyan korban, amely, mint Török Endre megfogalmazza, tanácstalanra tette az emberiséget, s ezzel világméretű neurózist hozott létre, vagy amely, mint Hanák Péter érzékeli, irracionálissá tette a rációt, a humánusot, s helyette valósággá kanonizálta az irracionális hatalmat? Egy ilyen korban irigyli a felnőtt H. B. a leleményes Odüsszeuszt, mert „Cselekednie kellett szakadatlan, s nem volt módja a hosszú töprengésre, az erényesség latolgatására”. Úgy bánik mitológémaként az Odüsszeuszfigurával, amiként az ókoriak értelmezték újra és újra egy mitikus hőst: faggatja, figyel, saját életére keres választ benne. A leleményes görög sorsa fölötti elmélkedés vezet a *modus vivendi* megfogalmazásához: „Az emberi játéktér a történések során növekszik, és megjelenik a felelőség: már nem lehet mindent az istenekre hárítani, bár övék a nagyobb rész a dolgok intézésében, s mindenekelőtt az »igen« és a »nem« kimondásában. A »mikor« és a »hogyan« azonban alakítható.” A gondolatmenet egy pontján úgy tetszik, mintha H. B., miként Török Endre tanácstalan embere, a harcra hívók elöl rejtőzni kívánó Odüsszeusz módján akanná elkerülni a külvilág szavát (és ezzel rálépne Popper Péter belső útjaira is): „Kitérni — mintha ez vezetne ma minden emberséges leleményt; kitérni, mert az ember lealjasul vagy elpusztul.” De a homéroszi mitológéma más kiutat is kínál: a leleményes Odüsszeusz végül mégis harcra száll társai oldalán, és ezzel felcsillant „... valami reményt, talán ürügyet csak, hogy leírhasam: az ember negatív szabadságba kényszerülve se fogadja el a kitérést és a lemondást ideológiának... Persze ki is térni, részt is venni — voltaképpen ez lenne az igazi lelemény.”

A „tenni, de mit és hogyan” kérdését célozzák mind az írások, a szociális otthont igazgató orvos élettörténetét tanulságként felmutató regénytől az epigrammatikus tömörségű versekig. Két elemző készségű önelemzésre is hajlamos, jól fogalmazó gondolkodó programját nem is kell a kritikusknak megfogalmazni, ott van az kimondva mindjárt az első kötet nyitó írásában: „A Pár-sor elvkeresés is, a humánus és az esztétikum általános normáinál konkrétabb elvek keresése. Rögzítése egy próbálkozásnak, kitörési kísérlet, két személy önmeghatározása és fölhívása” (H. B.). Tegyük hozzá: nem könnyű feladatra vállalkoztak. Minthogy azonban a pár-vállalás és vele együtt a páros önmeghatározás is egyike korunk megoldatlan kérdéseinek, a szerzők életmódjukkal és közös munkáikkal ezt az egyet már megoldották. Nekik ennyivel könnyebb. A többihez és a további kötetekhez pedig sok sikert kívánunk.

SZEPES ERIKA